

Lausunto

28.6.2024

HHO/3048/2024

Asia: VN/25570/2023

Lausunto välimiesmenettelylain uudistamista koskevasta arviomuistiosta

1. Yleistä

Hovioikeus puoltaa välimiesmenettelyä koskevan lainsäädännön uudistamista. Voimassa oleva laki on osittain vanhentunut. Hovioikeuden näkemyksen mukaan on tarkoituksenmukaista, että säädettävässä laissa hyödynnetään UNCITRAL:n kansainvälistä kaupallista välimiesmenettelyä koskevaa mallilakia.

2. Välityssopimus

Hovioikeus katsoo, että olisi edelleen perusteltua säätää siitä, että välimiesmenettelyssä voidaan ratkaista vain dispositiivisia riita-asioita. Hovioikeuden näkemyksen mukaan on jatkossakin tarpeen saada välitystuomio kumotuksi, jos siinä on ratkaistu muunlainen asia, tai määrätä, ettei välitystuomio ole täytäntöönpanokelpoinen. Mahdollisista rajanveto-ongelmista huolimatta nimenomainen säännös välityskelpoisuudesta on oikeustilan selkeyden kannalta aiheellinen, ja se voi myös vähentää kumoamisvaatimuksia sanotulla perusteella. Selvää sinänsä on, että esikysymyksenä välimiesmenettelyssä voidaan ottaa kantaa sellaiseenkin asiaan, josta asianosaiset eivät voi sopia, esimerkiksi rakentamismääräysten merkityksestä kiinteistön kauppaan liittyvässä vahingonkorvausasiassa.

Hovioikeus lähtökohtaisesti puoltaa välityssopimuksen muotovaatimuksesta luopumista, vaikka nykyinen muotovaatimus ei hovioikeuden käsityksen mukaan ole käytännössä aiheuttanut ongelmia.

3. Välimiesoikeuden kokoonpano

Hovioikeus pitää perusteltuna, että tuomarin esteellisyyttä koskevia säännöksiä ei jatkossa sovellettaisi välimieheen, vaan uuteen lakiin sisällytetään oma välimiehiä koskeva sääntely. Mallilain mukainen esteellisyyssääntely vaikuttaa perustellulta myös Suomessa.

Hovioikeus katsoo, että jatkovalmistelussa on tarpeen selvittää, tulisiko lakiin ottaa mahdollisuus saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi kysymys välimiehen esteellisyydestä jo välimiesmenettelyn aikana. Mallin ehdottomana etuna olisi, että sanotulla perusteella koko välitystuomiota ei pitäisi voidaan enää kumota, mikä pitäisi puolestaan ilmetä kumoamisperusteita koskevassa säännöksessä. Toisaalta pelättävissä on, että riitauttamismahdollisuutta käytettäisiin välimiesmenettelyn

pitkittämiseen. Ainakin välimiesmenettelyn jatkaminen tuomioistuinkäsittelyn aikana pitäisi olla mahdollista. Erilaisia keinoja tuomioistuinkäsittelyn nopeuttamiseksi tulisi arvioida monipuolisesti.

Hovioikeus puoltaa välimiehen määräämistä koskevan muutoksenhaun selkeyttämistä ehdotetulla tavalla.

4. Välimiesoikeuden toimivalta

Hovioikeus katsoo, että lakia on perusteltua selkeyttää säännöksellä välimiesten kompetenssi-kompetenssista. Hovioikeus kuitenkin pitää kyseenalaisena, että tästä kysymyksestä tulisi erikseen voida hakea tuomioistuimen ratkaisu. Riskinä on, että tuomioistuin joutuisi tosiasiaissa ottamaan kantaa riidan aineellisiin kysymyksiin. Vaarana on myös keinon käyttäminen välimiesmenettelyn pitkittämiseen. Mahdollista lisäksi on, että tuomioistuimen ratkaisu jäisi merkityksettömäksi esimerkiksi silloin, kun asia saatetaan tuomioistuimen käsiteltäväksi välimiesmenettelyn alkuvaiheissa, mutta välimiehet muuttavatkin kantaansa myöhemmin tai kysymys muuttuu muusta syystä merkityksettömäksi. Jos tällaiseen ratkaisuun kuitenkin päädytään, olisi se huomioitava kumoamisperusteissa.

Hovioikeus katsoo, että erillisyyperiaate on niin vakiintunut, ettei siitä ole välttämätöntä ottaa lakiin säännöstä. Jos säännös sisällytetään lakiin, se on muotoiltava yksiselitteiseksi.

5. Turvaamistoimet ja väliaikaismääräykset

Hovioikeus puoltaa näkemystä, että välimiehillä tulisi olla oikeus määrätä turvaamistoimia ja antaa väliaikaismääräyksiä. Hovioikeus kuitenkin katsoo, ettei niille voida antaa täytäntöönpanokelpoisuutta. Turvaamistoimet voivat koskea erittäin suuria taloudellisia etuja tai muuten vaikuttaa syvästi osapuolen asemaan, minkä vuoksi tuomioistuinvalvonta on välttämätöntä. Muussa tapauksessa jouduttaisiin myös harkitsemaan mm. vakuuden asettamista ja vahingonkorvausvelvollisuutta tarpeettomasta turvaamistoimesta. Tuomioistuimen turvaamistoimia koskevaan toimivaltaan eivät välimiesten määräämät turvaamistoimet luonnollisestikaan voisi vaikuttaa.

6. Asian käsittely välimiesmenettelyssä

Hovioikeudella ei ole tältä osin huomautettavaa.

7. Välitystuomio

Hovioikeus puoltaa sovellettavista oikeusohjeista muistiossa esitettyä.

Välimiesten passiivisuudesta lausuttua voidaan pitää asianmukaisena, mutta ongelmaa ei käsitellä siitä näkökulmasta, että välimiehiä on vain yksi, mikä on etenkin kotimaisissa välimiesmenettelyissä useimmiten tilanne.

Välitystuomion allekirjoittamisvaatimusta olisi arvioitava jatkovalmistelussa. Jos välitystuomio on kiistatta välimiesten kannan mukainen, välimies esimerkiksi ilmoittaa muussa yhteydessä näin, vaikuttaa ylimitoitetulta pitää allekirjoitusten puuttumista kumoamis- saati mitättömyysperusteena. Allekirjoitusvaatimuksen tulkinnessa pitäisi joka tapauksessa ottaa huomioon, missä muodossa lopulliseksi tarkoitettu välitystuomio annetaan, sähköisesti tai fyysisenä asiakirjana. Tässä yhteydessä on kuitenkin arvioitava sitä, millaisella välitystuomion kappaleella voitaisiin hakea täytäntöönpanoa, toisin sanoen edellytetäänkö tältä osin edelleen fyysistä asiakirjaa.

Välitystuomion perustelemisesta olisi aiheellista ottaa säännös lakiin. Hovioikeudessa oli hiljattain ratkaistavana asia, jossa perusteluiden puuttumisen perusteella välitystuomio vaadittiin julistettavaksi mitättömäksi oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena, vaikka asianosaiset olivat sopineet perusteluiden jättämisestä pois. Hovioikeus hylkäsi valituksen (HHO 8.5.2024 nro 705).

Hovioikeudella ei ole huomautettavaa siltä osin kuin muistiossa käsitellään väli- ja lisätuomiota.

8. Välitystuomion mitättömyys ja kumoaminen

Hovioikeus katsoo, että välitystuomion ja -menettelyn virheet ja puutteet tulisi jatkossa arvioida yksinomaan kumoamisperusteina. Mitättömyyskanteen nostamisen salliminen ilman ajallisia rajoituksia ei ole hovioikeuden näkemyksen mukaan perusteltavissa ottaen huomioon oikeusrauha ja välimiesmenettelyyn olennaisesti liittyvä ajatus riidan nopeasta ratkaisemisesta. Vertaillen voidaan todeta, että tuomioistuimen dispositiivisessa asiassa antamiin tuomioihin voidaan ylimääräisillä muutoksenhakeinoillakin puuttua vain määräajassa tehdyn hakemuksen perusteella yhtä tilannetta lukuun ottamatta (OK 31:15). Tältä osin riittävänä oikeusturvatakeena on pidettävä sitä, että välitystuomion täytäntöönpano voidaan tarvittaessa evätä.

Kumoamisperusteista hovioikeus yleisesti toteaa, että niille tulee olla todellinen tarve ja että niiden tulisi olla mahdollisimman suppeita ja tarkkarajaisia. Selvää on, että tuomioistuinmenettely ei ole eikä saa olla välimiesmenettelyn säännönmukainen jatke. Hovioikeuden käsityksen mukaan heikoilla perusteilla nostettujen mitättömyys- ja kumoamiskanteiden määrä on viime aikoina lisääntynyt. Kanteet eivät ole juurikaan menestyneet, ja kanteiden nostaminen vaikuttaa usein aiheutuneen ainakin osittain maksukyvyttömyydestä ja/tai -haluttomuudesta.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan suomalaiseen järjestelmään sopii huonosti se mallilaissa omaksuttu ratkaisu, että tuomioistuin viran puolesta kumoaisi välitystuomion, eikä hovioikeus näe tällaiselle tarvetta. Välimiesmenettely on yleisestikin järjestely, johon asianosaiset vapaaehtoisesti suostuvat ja joissa heillä on päätäntävaltaa monissa sellaisissa asioissa, jotka yksin tuomioistuin voi ratkaista tavallisessa oikeudenkäynnissä. Asiaa voitaisiin kuitenkin arvioida jossain määrin toisin, kun kysymys on välitystuomion täytäntöönpanosta.

Hovioikeus katsoo, että kumoamiskanteen määräaika voi jäädä kolmeksi kuukaudeksi, mutta myös kaksi kuukautta on hyväksyttävissä. Laissa kuitenkin tulisi olla tarkemmat määräykset siitä, mistä määräaika lähtee kulumaan. Nykyisin on tavallista, että välitystuomiosta toimitetaan osapuolille ensiksi sähköinen versio ja sen jälkeen kirjallinen. Hovioikeudessa on myönnetty jatkokäsittelylupa asiassa, jossa on riitaista mm. se, kummasta ajankohdasta kannemääräaika on alkanut (HHO S 23/1909).

Hovioikeus pitää kyseenalaisena sitä, että muutoksenhaku rajoitettaisiin siten, että kumoamisasia käsiteltäisiin vain yhdessä oikeusasteessa. Kumoamisperusteet ovat osittain melko tulkinnanvaraisia, eikä asiatyyppejä ole erityisen tavallisia, joten ainakaan kärjäoikeuksissa ei välttämättä synny johdonmukaisia tulkintalinjoja. Näissä asioissa on myös tarvetta ennakkopäätöksille. Jos muutoksenhakumahdollisuutta halutaan rajoittaa, yksi mahdollisuus olisi asianajajien kurinpitoratkaisujen tapaan se, että kanne käsiteltäisiin ensimmäisenä asteena hovioikeudessa, jonka ratkaisusta voitaisiin pyytää valituslupaa korkeimmalta oikeudelta. Johdonmukaista tällöin olisi, että myös mahdolliset välimiesmenettelyn aikaiset tuomioistuinasiat sekä välitystuomion täytäntöönpanoa koskevat hakemukset käsiteltäisiin samassa järjestyksessä. Joka tapauksessa hovioikeus katsoo, että säädettävästä laista tulisi nykyistä selvemmin ilmetä, mikä on toimivaltainen tuomioistuin välitystuomioon liittyvän asian käsittelemään.

9. Väilytuomion tunnustaminen ja täytäntöönpano

Hovioikeus ei pidä perusteltuna pyrkiä ratkaisuun, jossa Suomessa ja vieraassa valtiossa annettuun väilytuomioon sovellettaisiin samoja esteperusteita.

Suomessa ei tunnusteta eikä panna täytäntöön vieraassa valtiossa annettuja tuomioita, ellei siitä ole erikseen sovittu tai säädetty. Sama koskee väilytuomioita. Tämä perustuu lähtökohtaisesti siihen, ettei vieraan valtion oikeusjärjestelmästä ja sen sisältämistä oikeussuojakeinoista ole varmuutta. Väilytuomioiden osalta on tämän vuoksi pidetty perusteltuna, että perusteisiin, joiden täytyessä Suomessa annettu väilytuomio voidaan kumota, on mahdollista vedota ulkomaisen väilytuomion täytäntöönpanon estämiseksi. Näin varmistetaan, ettei sellaista väilytuomiota, joka olisi Suomessa annettuna ollut kumottavissa, ole vieraassa valtiossa annettuna pantava Suomessa täytäntöön tilanteessa, jossa asianosaisella ei ole aiemmin ollut mahdollisuutta vedota kumoamisperusteeseen. Lisäksi epäämisperusteet ovat Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden mukaiset. Lainsäädännön muuttaminen tältä osin edellyttää perusteellista harkintaa.

Suomessa annettujen väilytuomioiden osalta samanlaiselle järjestelmälle ei ole perusteita ja väilytuomioiden täytäntöönpanon epäminen tulisi siksi olla mahdollista vain poikkeuksellisissa tilanteissa. On perusteltua edellyttää, että asianosaiset reagoivat olennaisiksi katsomiinsa virheisiin tai puutteisiin kumoamiskanteella eikä yleisestikään ole perusteltua, että samoja perusteita tutkittaisiin kahdessa eri tuomioistuinmenettelyssä. Suomessa annettujen väilytuomioiden osalta täytäntöönpanon esteenä tulisivat hovioikeuden näkemyksen mukaan olla lähinnä vain yleisen edun vaatimat painavat perusteet.

10. Oikeudenkäyntikulut

Hovioikeuden käsityksen mukaan oikeudenkäyntikuluista ei ole syntynyt juurikaan ongelmia, eikä nykysäännöksen muuttaminen ole välttämätöntä. Viittaussäännös antaa mahdollisuuden joustavaan tapauskohteiseen lainsoveltamiseen, mitä oma välimiesmenettelykuluja koskeva säännös ei välttämättä tekisi.

11. Onko välimiesmenettelylakia muilta osin tarvetta uudistaa tai täydentää?

Hovioikeus ei pidä nykyisen terminologian muuttamista tarpeellisena. Hovioikeus huomauttaa siitä, että lainsäädännössä on omat säännöksensä tuomioistuinten tuomareista, eikä välimiehiä tule lainsäädännössä kutsua tuomareiksi riippumatta siitä, käytettäisiinkö jotain lisämäärettä.

Lausunnon ovat valmistelleet hovioikeudenneuvokset Jaakko Rautio ja Maarit Leppänen.

Presidentti Asko Välimaa

